

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α. Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

**ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ**

ΜΕΝΕΞΙΑΔΗ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ

ΑΡ.ΜΗΤΡ.: 1340199813162

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Αληθινήν **ελευθερίαν** τότε μόνον έχει ο πολίτης ,όταν την μεταχειρίζεται με τρόπον, ώστε να μην εμποδίζη άλλου συμπολίτου κανενός την ελευθερίαν και τότε μόνον εμπορεί να την φυλάξη, όταν **σεβάζεται και τους συμπολίτας του ως ελεύθερους**. Η άκρατος ελευθερία ευρίσκεται εις την κατάσταση της φύσεως και δια να ελευθερωθώσιν από τους καθημερινούς πολέμους και τας εις αλλήλους αδικίας, όσας η τοιαύτη ελευθερία γεννά, ενώθησαν οι άνθρωποι εις **πολιτικάς κοινωνίας** και ηναγκάσθησαν να θυσιάση μικρόν καθένας μέρος της ακράτου ελευθερίας, δια να φυλάξη το υπόλοιπον με ειρήνην, Δια τούτο ονόμασαν προσφυστάτα και δικαιοσύνην θυγατέρα της ανάγκης και μητέρα της ειρήνης. Δια να φυλαχθη η δικαιοσύνη και η ειρήνη **εχρειάζοντο νόμοι**».

(Αδ. Κοραής: **Πολιτικαι παραινέσεις προς τους Έλληνας**).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τα ατομικά δικαιώματα που με τόσο κόπο κατακτήθηκαν και πλέον η ύπαρξή τους σε Συντάγματα, η προστασία και η εξασφάλιση άσκησής τους να θεωρούνται δεδομένες από μια χώρα που θέλει να λέγεται πολιτισμένη και προοδευτική, δημιουργούν προβληματισμό ως προς τα όρια μέσα στα οποία κινούνται οι φορείς τους κατά την άσκησή τους.

Η Σύγκρουση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ή μάλλον οι συγκρούσεις των ατόμων – φορέων των δικαιωμάτων αυτών μας απασχολούν και ζητούν αποτελεσματικές λύσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<u>1.ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ.....</u>	<u>6</u>
<u>2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....</u>	<u>7</u>
<u>3. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....</u>	<u>8</u>
<u>4. ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ.....</u>	<u>9</u>
<u>5. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....</u>	<u>12</u>
<u>6. ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ.....</u>	<u>13</u>
<u>7. ΤΡΙΤΕΝΕΡΓΕΙΑ.....</u>	<u>14</u>
<u>8. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....</u>	<u>15</u>
<u>9. ΔΙΚΑΙΗΚΗ ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ.....</u>	<u>16</u>
<u>10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....</u>	<u>17</u>
<u>11. ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....</u>	<u>18</u>
<u>11.1. SUMMARY.....</u>	<u>19</u>
<u>12. ΔΗΜΜΑΤΑ.....</u>	<u>20</u>
<u>13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</u>	<u>20</u>
<u>14. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....</u>	<u>21</u>

1.ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ.

Κάθε Σύνταγμα αναγνωρίζει στους πολίτες του εκάστοτε κράτους ορισμένα δικαιώματα, ελευθερίες που το ίδιο το κράτος εγγυάται την προστασία τους και την ακώλυτη άσκησή τους. Οι αρχές δεσμεύονται με τον τρόπο αυτό απέναντι στα μέλη του κοινωνικού συνόλου να απέχουν από οποιαδήποτε ενέργεια θα περιόριζε τα αναγνωρισμένα από το Σύνταγμα δικαιώματά τους καθώς και να προστατεύουν αυτά τα δικαιώματα που έχουν όλοι οι πολίτες ταυτόχρονα και στις μεταξύ τους σχέσεις.

Τα δικαιώματα αυτά καλούνται και θεμελιώδη, γιατί χάρη σε αυτά εξασφαλίζεται ο σεβασμός στον άνθρωπο ως οντότητα και του δίνεται η δυνατότητα να έχει μια αξιοπρεπή ζωή, την οποία θα εκμεταλλευτεί για να αναπτύξει όλες τις πτυχές της προσωπικότητάς του και θα καλύψει τις βασικές ανάγκες του. Με αυτά το άτομο αυτοπροσδιορίζεται, μαθαίνει να έχει εξουσία στα χέρια του, να την χρησιμοποιεί προς όφελος του, αλλά και να αναγνωρίζει ότι το ίδιο συμβαίνει και με τα υπόλοιπα άτομα- μέλη της κοινωνίας στην οποία ανήκει.

Τίθεται από πολύ νωρίς το ζήτημα της ελευθερίας και των ορίων της μέσα σε ένα σύνολο που απαρτίζεται από τόσο διαφορετικά άτομα με τα δικά τους προσωπικά θέλω και τις ανάλογες ανάγκες, έτσι ώστε τελικά να επιτευχθεί η συνύπαρξη όλων των μελών του χωρίς να θιγεί κανενός το δικαίωμα ή τουλάχιστον με το μικρότερο κόστος. Γι' αυτό το λόγο είναι ανάγκη να κατανοήσουμε πως ο καθένας έχει και υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος και τον συμπολίτη του. Υποχρεώσεις που του δίνουν τη δυνατότητα να ασκεί την ελευθερία του όχι άκρατα, ούτε άκριτα, αλλά με σωφροσύνη, αλληλοκατανόηση και αλληλοσεβασμό.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.

Όλα αυτά, σε ένα σύγχρονο κράτος θεωρούνται λίγο έως πολύ ευκόλως εννοούμενα. Οι συνθήκες όμως ήταν πολύ διαφορετικές σε παλιότερα χρόνια, που ο πολίτης δεν τολμούσε να φανταστεί, πόσο μάλλον να διεκδικήσει ό,τι για εμάς τεκμαίρεται δεδομένο και το απαιτούμε ως αναφαίρετο δικαίωμά μας. Υπήρξαν εποχές που οι πολλοί ακολουθούσαν τυφλά τις υποδείξεις των λίγων που ενδιαφέρονταν μόνο για το δικό τους συμφέρον. Η εκμετάλλευση από την ιθύνουσα τάξη ήταν το φυσιολογικό για εκείνη και το ανεκτό από όσους δεν είχαν βρει ακόμη τη δύναμη και τη φωνή να αντιδράσουν. Ο Ρήγας Φεραίος λέει: «Μην αφήσης τους προεστώτας σου να σε γελάσουν ούτε εις το παραμικρόν άδικον, και αν εκινδύνευες να χάσης την εύνοιάν τους»¹, ενώ ο Oscar Wilde σχολιάζει εύστοχα πως οι νόμοι γίνονται, γιατί οι αρχές μπορεί να τους ξεχάσουν.²

Συνέπεια όλης της καταπίεσης που υπέστησαν για τόσα χρόνια οι λαοί ήταν η εξέγερση σε συνάρτηση – πάντα- με την ευδοκίμηση ριζικών αλλαγών: την άνοδο της αστικής τάξης και την ευόδωση των σχεδίων της για ανεξαρτησία οικονομική αρχικά και κοινωνική κατ' επέκταση και απαίτηση πλέον για «συμμετοχή» στην άσκηση εξουσίας. Η νέα τάξη πραγμάτων έφερε σε αντιπαράθεση κράτος και πολίτες κάνοντας τους τελευταίους να διεκδικούν καθετί που θεωρούσαν πως τους ανήκε και το κράτος τους στερούσε τόσα χρόνια. Με τις αλλαγές αυτές ζητούσαν λιγότερο κράτος, μικρότερη παρεμβολή των αρχών και μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων, δικαιώματα που πλέον διεκδικούσαν σθεναρά, προβάλλοντας τον ατομικό – ατομικιστικό χαρακτήρα του όρου των ελευθεριών που το κράτος αναγκάστηκε να παραχωρήσει. Τα συμφέροντα των πολιτών συγκρούονται με την κρατική εξουσία, όμως τώρα οι πολίτες έχουν τα μέσα να «ζητήσουν» και να «λάβουν».

Οι καιροί ωστόσο άλλαξαν και πάλι και το κράτος απέκτησε άλλη υπόσταση, έγινε «κοινωνικό»: παρέχει συνεχώς νέες υπηρεσίες και οι «παλιές» ελευθερίες, κατάκτηση αγώνων, έχασαν κάτι από την υψηλή περιβολή τους,

---

¹ Ρήγας Φεραίος, «Άνθος αρετής και γνώσεως».

² Oscar Wilde, «Αφορισμοί».

αφού εννοείται πως προχωρώντας μπροστά, έχουμε σαν βάση τα κεκτημένα. Το κράτος εγγυάται πληρέστερη προστασία και υπερασπίζει με παρρησία τα δικαιώματα των πολιτών που το απαρτίζουν ενάντια σε ένα νέο εχθρό: τον συν – πολίτη.

Οι ελευθερίες που μας δόθηκαν συγκρούονται με τις ελευθερίες όλων εκείνων που θέλουν να τις ασκήσουν κι αυτοί την ίδια στιγμή, δημιουργώντας την ανάγκη για άμεση παρέμβαση και καλώντας τους ειδικούς να αποκαλύψουν το μυστικό – ίσως το μέτρο των αρχαίων μας προγόνων – που θα μας αποκαταστήσει την ισορροπία.

3. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.

Με μια πρώτη ματιά οι συγκρούσεις κατά την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων των μελών μιας κοινωνίας είναι αναπόφευκτες. Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ον ,η ανθρώπινη φύση αναπτύσσεται ,εκφράζεται και ολοκληρώνεται μέσα από τις διαπροσωπικές σχέσεις. «Καμιά ανθρώπινη ενέργεια δεν είναι αμιγώς προσωπική υπόθεση κανενός. Σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς ανιχνεύεται μια κοινωνική διάσταση, γιατί η κοινωνία είναι πανταχού παρούσα. Είναι παρούσα ακόμα και σε εκείνες τις ιδιωτικές μας ενέργειες για τις οποίες νομίζουμε ότι ενεργούμε με απόλυτη ελευθερία βουλήσεως»³. Στη ζωή λειτουργούμε καλύτερα σαν ομάδα. Ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι τον ευχαριστεί στα πλαίσια που ο νόμος του έχει επιτρέψει και εξασφαλίσει, έχει όμως και την υποχρέωση να περιορίσει αυτή του την ελευθερία, όποτε αυτό κριθεί αναγκαίο. Κάθε πολίτης θα πρέπει να ασκεί ελεύθερα το δικαίωμά του , χωρίς όμως να έτσι να δημιουργεί μια κατάσταση που να εμποδίζει τους υπόλοιπους να ασκούν κι εκείνοι ελεύθερα τα δικαιώματά τους.

---

³ Βίκα Δ. Γκιζέλη, «Απλά μαθήματα κοινωνιολογίας» σελ. 15 .

Είναι άρα λογικό αλλά και αναγκαίο και τα δυο μέρη να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις και να περιορίζουν τα δικαιώματά τους , ώστε να μπορούν εντέλει να τα ασκήσουν.

Το αντίθετο δημιουργεί αναπόφευκτη σύγκρουση για τους φορείς των δικαιωμάτων αυτών. Η σύγκρουση έγκειται στο ότι το δίκαιο αναγνωρίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα ταυτόχρονα σε όλους τους φορείς του , οι οποίοι όμως, όταν και παρότι τα ασκούν νόμιμα, περιορίζουν ο ένας το ίδιο δικαίωμα του άλλου. Είναι η περίπτωση της νομικής σύγκρουσης που παρουσιάζει το παράδοξο ότι ενώ όλοι ασκούν νόμιμα το δικαίωμά τους, εντούτοις κάποιο δικαίωμα θίγεται π.χ. οι κανόνες του ΚΟΚ θέτουν περιορισμούς στους πεζούς και στα οχήματα που ουσιαστικά ασκούν ταυτόχρονα το δικαίωμα της ελευθερίας κίνησης και κυκλοφορίας, δε θα μπορούσε όμως να συμβεί διαφορετικά, γιατί μόνο έτσι θα αποφεύγονταν κίνδυνοι ατυχημάτων, κυκλοφοριακής συμφόρησης κτλ Σύγκρουση υπάρχει όμως και στην περίπτωση που έχουμε ταυτόχρονη άσκηση περισσότερων ελευθεριών από διαφορετικούς φορείς π.χ. ο ζωγράφος θέλοντας να δημιουργήσει και να ασκήσει το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης ζωγραφίζει τον τοίχο του γείτονά του, ο οποίος δεν έχει τέτοιες ανησυχίες και αντιτάσσει ενώπιον του ζωγράφου το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

4. ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ.

Τη λύση μπορεί να δώσει η αρμόδια αρχή προκρίνοντας την προστασία της μιας ατομικής ελευθερίας σε βάρος της άλλης (στην πραγματικότητα σε βάρος του φορέα της συγκεκριμένης ελευθερίας, γιατί όπως εξηγήσαμε δεν είναι δυνατόν το δίκαιο να επιδοκιμάζει και να αποδοκιμάζει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά.) Η διαδικασία αυτή βασίζεται στη λεγόμενη στάθμιση συμφερόντων της οποίας η λειτουργία επιτυγχάνεται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και «όχι με βάση αυθαίρετες ιεραρχικές κατατάξεις και

υποκειμενικές εκτιμήσεις ιδεολογικής ή πολιτικής υφής».⁴ Το Σύνταγμα το ίδιο θεωρεί όλες τις ελευθερίες ισότιμες και δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση μεταξύ τους. Το ότι το άρθρο 110 §1 Σ διακρίνει ορισμένα δικαιώματα σε αναθεωρητέα και άλλα σε μη, δε σημαίνει πως όσα αναθεωρούνται χρήζουν μικρότερης προστασίας και αξίζουν λιγότερης προσοχής. Η ίδια κυρίαρχη βούληση του συντακτικού νομοθέτη όρισε αυτές τις ελευθερίες που αποτελούν συγκεκριμενοποιήσεις των γενικότερων αρχών που έχει θεσπίσει (των λεγόμενων μητρικών θεμελιωδών δικαιωμάτων). Εξάλλου η ίδια αυτή βούληση προέβλεψε συγκεκριμένους περιορισμούς για το εκάστοτε δικαίωμα, όπως εκείνη έκρινε σκόπιμο ότι θα συντείνει στην εύρυθμη λειτουργία του συνόλου(η πρακτική αυτή αποτελεί πρόσθετη εγγύηση των ατομικών ελευθεριών αφού περιορίζεται έτσι ο κοινός νομοθέτης ως προς τον προσδιορισμό του περιεχομένου τους). Η στάθμιση των συμφερόντων είναι ζήτημα πραγματικό και εξαρτάται κάθε φορά από τις συντρέχουσες συγκυρίες. Άραγε ίσως θα πρέπει να προστεθεί στα αντικειμενικά κριτήρια του Συντάγματος και το υποκειμενικό στοιχείο που δηλώνει τη βούληση του ενδιαφερόμενου ατόμου. Ο συγγραφέας λεξικού περιλαμβάνοντας στο λήμμα «Βούλγαρος» την ερμηνεία : ο οπαδός της ομάδας ΠΑΟΚ υβριστικά, δεν είχε σκοπό ούτε να θίξει την προσωπικότητα κανενός φιλάθλου, οπαδού ή μη, ούτε βέβαια να αναταράξει την τοπική ηρεμία και την επίφαση –ίσως –της ισορροπίας που επικρατεί στην περιοχή της Μακεδονίας, απ’ όσα κράτη και έθνη αυτή απαρτίζεται. Παρότι στην Ελλάδα δεν έχουμε καταρχήν αναγνωρισμένες «προτιμώμενες» ελευθερίες (preferred freedoms) όπως π.χ. η αμερικανική συνταγματική τάξη, η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων εμφανίζεται να υποστηρίζει αυτή την άποψη , ίσως λίγο πρόωρα για την ελληνική κοινωνία , που όμως έχει ήδη καθυστερήσει να «συμμορφωθεί» ή καλύτερα να ενταχθεί στην οικογένεια των ευρωπαϊών μεγάλων αδελφών της. Στη Γερμανία π.χ. όταν το δικαστήριο αντιμετωπίζει προβλήματα σύγκρουσης ατομικών δικαιωμάτων, το ζήτημα θεωρείται λήξαν με τις «ανώτερες αξίες να υπερέχουν» και την ταυτόχρονη υποχώρηση των κατώτερων αξιών. Για τους Γερμανούς υπάρχει μια αυτονόητη εξαίρεση που αφορά την ύπαρξη της ανθρώπινης ζωής. Η ζωή είναι η υπέρτατη αξία και

---

⁴ Μάνεσης, «Συνταγματικά δικαιώματα, ατομικές ελευθερίες, ά» σελ.65 .

αποτελεί προϋπόθεση όλων των άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να σταθμιστεί διατηρώντας το προβάδισμα έναντι όλων των άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων. Από τα υπόλοιπα όμως ποια αξία είναι «υψηλότερη» και ποιο δικαίωμα εξυπηρετεί τον πιο «ευγενή» σκοπό; Στη χώρα μας θεωρήθηκε συγκεκριμένα ότι η ελευθερία της επιστήμης (άρθρο 16§1 Σ) και της έκφρασης (άρθρο 14 Σ) «επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, κι αν θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών»⁵ Το κριτήριο για την ιεράρχηση είναι και πρέπει να είναι η αξιολόγηση των προστατευόμενων κοινωνικών αγαθών, η οποία όπως τονίσαμε πρέπει να διακρίνεται από αντικειμενικότητα. Τέτοια αντικειμενικότητα δεν είναι εύκολο να ζητήσουμε από κάποιο δημόσιο λειτουργό που ζώντας στην ίδια κοινωνία έχει λογικά διαμορφώσει τη δική του ιδεολογική και πολιτική συνείδηση βάσει προσωπικών κριτηρίων, καλείται όμως να προβεί σε αξιολογικές επιλογές για ζητήματα που αφορούν συμπολίτες του. Ακόμα και αν δεν μπορεί να φανεί αντικειμενικός με αυτή την έννοια του όρου πρέπει τουλάχιστον να φανεί αμερόληπτος, να αποστασιοποιηθεί, όχι από τις καταστάσεις που ενδεχομένως θίγουν και τον ίδιο κατά μια άποψη π.χ. προσκρούουν και στο δικό του θρησκευτικό συναίσθημα ή π.χ. καταπιέζουν και τη δική του ελευθερία έκφρασης, αλλά να δείξει αμεροληψία απέναντι στα πρόσωπα των οποίων τα δικαιώματα συγκρούονται και για τα οποία έχει κληθεί να λάβει μια απόφαση αξιολογώντας τίνος το ατομικό δικαίωμα πρέπει να περιοριστεί σύμφωνα με τις επιταγές της τυφλής δικαιοσύνης.

---

⁵ ΑΠ 13/99 ολ, Το Σ 1993, 253

5. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.

Η αξιολόγηση αυτή έχει να κάνει και με την ερμηνεία του συντάγματος. Είναι αναγκαία συνεπώς η συνθετικότητα της ερμηνευτικής προσέγγισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων . Ο ερμηνεύων οφείλει να συλλέξει και να οργανώσει πολλούς κανόνες η σύνθεση των οποίων επιτρέπει το τελικό συμπέρασμα: ο καθορισμός του πεδίου προστασίας και του φορέα και άρα αποδέκτη της παρεχόμενης προστασίας πρέπει να συνδυαστούν με τους προβλεπόμενους ή συναγόμενους περιορισμούς της προστασίας . Οφείλει ταυτόχρονα να λάβει υπόψη και τις κοινωνικές πρακτικές και αντιλήψεις που επικρατούν, οι οποίες, ας μην ξεχνάμε, υπόκεινται στο νόμο της αέναης ιστορικής εξέλιξης.

Οι κοινωνικές αντιλήψεις ακόμα και η ίδια η γλώσσα αποκτούν άλλο νόημα με το πέρασμα του χρόνου. Ο ερμηνευτής έχει ένα πολύ δύσκολο έργο: αν βασιστεί στα κριτήρια που ίσχυσαν κατά τη θέσπιση των συνταγματικών δικαιωμάτων, ανταποκρίνεται μεν στην πολιτική βούληση που στήριξε τον συντακτικό νομοθέτη, θα πρέπει όμως να χρησιμοποιήσει και τη νέα έννοια των όρων, ώστε να έχει το κοινωνικό έρεισμα. Στην περίπτωση που τα κοινωνικά δεδομένα δεν είναι τόσο προφανή μπορεί να κατηγορηθεί για αυθαιρεσία και κατάργηση του έργου της συντακτικής εξουσίας. Και σε άλλη περίπτωση μπορεί να οδηγηθεί σε αυθαιρεσία εκ διαμέτρου αντίθετη, όταν παραλείψει να σχολιάσει την επιρροή των βασικών κοινωνικών μεταβολών και να ερμηνεύσει ανάλογα το επίδικο ζήτημα.

Πρέπει να τονιστεί και να μην υποτιμηθεί η συμμετοχή και άρα η ευθύνη των παραγόντων του κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι στον καθορισμό και ανακαθορισμό των εννοιών του συντάγματος.

6. ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ.

Οι ίδιες εξάλλου οι μεταβαλλόμενες συνθήκες έχουν δημιουργήσει το αμυντικό περιεχόμενο των θεμελιωδών και όχι μόνο των ατομικών δικαιωμάτων. Η έννοια του όρου δηλώνει την αξίωση για μη προσβολή ενός θεμελιώδους δικαιώματος του φορέα του από τους υπόλοιπους, είτε μιλάμε για κρατική εξουσία είτε για ιδιωτική πρωτοβουλία. Αρχικά τα συνταγματικά δικαιώματα ήταν πρωτίστως ατομικά, δεν υπήρχαν κοινωνικά ή πολιτικά και έστρεφαν το αμυντικό τους περιεχόμενο κατά του κράτους από το οποίο ζητούσαν να προστατευθούν. Σήμερα ατομικά δικαιώματα είναι μόνο εκείνα του κλασικού καταλόγου, γι αυτό και δεν μπορεί να υπάρξει ταύτιση μεταξύ ατομικών και αμυντικών δικαιωμάτων. Τα τελευταία στη σύγχρονη κοινωνία αναφέρονται σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, γιατί όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα έχουν αμυντική διάσταση. Το αμυντικό αυτό περιεχόμενο προκύπτει από τη συνταγματικά αναγνωρισμένη αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξίας.

Στην ατομικιστική έννομη τάξη είχε περιορισμένη μορφή (στρεφόταν μόνο κατά του κράτους) με την προσαρμογή όμως στα νέα κοινωνικά δεδομένα και τη σταδιακή απολυτοποίηση του μετατράπηκε σε αξίωμα και αναφέρεται σε κάθε παράγοντα της έννομης τάξης. Έτσι γίνεται σήμερα δεκτή η απόλυτη αμυντική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων, στη δε ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζεται πλέον η αμυντική διαπροσωπική ενέργεια των συνταγματικών δικαιωμάτων.

Το αμυντικό περιεχόμενο αποκρούει τις προσβολές των δικαιωμάτων που είναι αιτία ανθρώπινων πράξεων ή παραλείψεων προερχόμενων είτε από τον κρατικό είτε από τον ιδιωτικό χώρο.

7. ΤΡΙΤΕΝΕΡΓΕΙΑ.

Ειδικά ως προς τον ιδιωτικό χώρο εμφανίζεται ο προβληματισμός της εφαρμογής ή μη της θεωρίας της τριτενέργειας.

Ως τριτενέργεια νοείται η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ιδιωτικό δίκαιο. Το κράτος εξασφαλίζει την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων ενός ατόμου και με τη μη παρεμβολή των δικών του οργάνων και με την προστασία από τους τρίτους που θέλουν να περιορίσουν ή να προσβάλουν το δικαίωμά του.

Η τριτενέργεια είναι άμεση, αν βασιστούμε στο γεγονός ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα έχουν αντικειμενική φύση και ως αντικειμενικοί κανόνες δικαίου δεσμεύουν και το κράτος και τους ιδιώτες. Βέβαια η θεωρία αυτή δε συνεπάγεται την εφαρμογή όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ιδιωτικό δίκαιο, αλλά απαιτεί πρώτα εξέταση του περιεχομένου και της λειτουργίας του κρινόμενου δικαιώματος.

Η τριτενέργεια είναι έμμεση κατ' άλλους, γιατί εφόσον υπάρχουν ειδικοί κανόνες ιδιωτικού δικαίου, η δράση των ιδιωτών πρέπει να κρίνεται κάθε φορά με βάση το περιεχόμενο των κανόνων αυτών, συνεπώς και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τις ιδιωτικές ενέργειες πρέπει να σταθμιστεί σύμφωνα με το ιδιωτικό δίκαιο.

Στην Ελλάδα το Σύνταγμα στο α. 22§1 ορίζεται ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν.

Περιλαμβάνει στα συνταγματικά και τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως αυτά προβλέπονται και αναγνωρίζονται στις διεθνείς συνθήκες και εξαρτά και την ύπαρξη και έκταση της τριτενέργειας ενός δικαιώματος από τη συνταγματική διάταξη που το καθιερώνει (π.χ. το αρ.21§4 Σ δεσμεύει μόνο το κράτος και όχι τον ιδιώτη) και τη φύση της ρυθμιζόμενης κοινωνικής ύλης.

Ακόμα και όταν ένα δικαίωμα ισχύει *erga omnes*, ο ειδικότερος τρόπος υλοποίησης του δεν παύει να προσδιορίζεται από τις γενικές διατάξεις

σχετικά με την ισχύ των δικαιопραξιών σε κάθε κλάδο του δικαίου. Στην καθημερινή πρακτική όμως υπάρχει μια τάση υπέρ της ισχύος της τριτενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων γενικά στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών , ίσως και λόγω του πριν αναφερθέντος αμυντικού χαρακτήρα που αναγνωρίζεται πλέον σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα.

8. ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.

Το άρθρο 25§3 Σ θίγει επίσης το ζήτημα της καταχρηστικής άσκησης ενός δικαιώματος από το φορέα του (ιδιώτη ή κράτος) σε βάρος των υπολοίπων και εισάγει γενικό περιορισμό που αφορά όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα. Η κατάχρηση αποτελεί μεν νομότυπη άσκηση δικαιώματος , όμως το νόμιμο της συμπεριφοράς γίνεται κατακριτέο με την υπερβολική και άρα κακή χρήση – άσκηση του δικαιώματος . Η κατάχρηση μπορεί να αναγνωστεί σε συνάρτηση με το σκοπό του δικαιώματος και με το σκοπό του φορέα που ασκεί το δικαίωμα αυτό. Όταν ο σκοπός του νομοθέτη είναι διαφορετικός από το σκοπό του φορέα του δικαιώματος υπάρχει διάσταση και κατ' επέκταση μη ομαλή άσκηση του δικαιώματος. Άρα η κατάχρηση συνίσταται στη χρήση του δικαιώματος για άλλους σκοπούς από εκείνους για τους οποίους αναγνωρίστηκε και παρεσχέθη. Η κατάχρηση προσιδιάζει στην πραγματική σύγκρουση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δηλαδή στην αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Ο ένας φορέας –το επιτιθέμενο μέρος – κινείται εκτός του επιτρεπόμενου δικαιοκού πλαισίου , ενεργεί χωρίς να έχει δικαίωμα. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη και γι' αυτό υπάρχει η αποδοκιμασία από την έννομη τάξη.

9. ΔΙΚΑΙΙΚΗ ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ.

Επιστρέφοντας στον αρχικό προβληματισμό μας στην περίπτωση της νομικής σύγκρουσης δικαιωμάτων και στη δικαιοϊκή άρση της παρατηρούμε τα εξής :

α. Ακόμα κι αν δεχτούμε πως τίθεται θέμα σύγκρουσης με βάση την ατομικιστική θεωρία έτσι όπως διαμορφώθηκε με την αύξηση της δύναμης της αστικής τάξης σε μια κοινωνία ελεύθερου ανταγωνισμού, κάθε ατομικό δικαίωμα συνεπάγεται τον περιορισμό της ελευθερίας των άλλων, ενώ η κατοχύρωση της ελεύθερης – ανενόχλητης –επιδίωξης των ιδιωτικών συμφερόντων του καθενός αποτελεί μοναδικό «κοινό συμφέρον». Για χάρη αυτής της επιδίωξης και μόνο θεσπίζονται μερικοί αμοιβαίοι περιορισμοί των δικαιωμάτων των αντιπάλων μερών.

β. Για όσους έχουν αποδεχτεί την ύπαρξη του σύγχρονου κοινωνικού κράτους δικαίου, με την ενεργή συμμετοχή όλων για μια καλύτερα οργανωμένη κοινωνία που θα εξασφαλίζει ακόμα περισσότερο την ελευθερία του ατόμου ως φορέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, χάρη και στην απολυτοποίηση των αμυντικών δικαιωμάτων , το πρόβλημα αίρεται με τη συνειδητοποίηση ότι σήμερα η ελευθερία του ανθρώπου αρχίζει να εμφανίζεται σαν πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η δικαιοϊκή άρση επέρχεται με την εφαρμογή της αρχής της πρακτικής αρμονίας του Συντάγματος σαν αφετηρία στη διαδικασία της στάθμισης των δικαιωμάτων ώστε να διαπιστωθεί κάθε φορά ποιο και πόσο θα πρέπει να περιοριστεί , έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η αποτελεσματικότερη δυνατή προστασία όλων των συγκρουόμενων δικαιωμάτων.

10. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

Το Σύνταγμα δεν είναι άθροισμα αλλά σύστημα κανόνων δικαίου και οφείλουμε πάντα να αναζητούμε τη νοηματική ενότητά του. Ο προορισμός και η αξία του δικαίου είναι να επιβάλλει την αρμονική συμβίωση, με άλλα λόγια αποστολή της δικαιοσύνης είναι να αίρει τις συγκρούσεις που προκύπτουν στην καθημερινή μας ζωή. Σκοπός παραμένει πάντα η προστασία του ανθρώπου ,απλά οι μέθοδοι και τα μέσα αλλάζουν και προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες. Η σύγχρονη έννομη τάξη ρυθμίζει τα δικαιώματα όχι ως αλληλοσυγκρουόμενα , αλλά ως αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα που αποτελούν μέρος ενός συνόλου ελευθεριών . Σύνολο άλλωστε αποτελούν και οι φορείς των συνταγματικών δικαιωμάτων. Ένα σύνολο που προσπαθεί να εναρμονιστεί με τα νέα δεδομένα και να προχωρήσει μπροστά με όσο το δυνατό λιγότερες απώλειες . Με τις αμοιβαίες υποχωρήσεις γίνεται πραγματικότητα ακόμα και το αδύνατο, το οποίο τελικά είναι μια ιδέα κι αυτό, τίποτα παραπάνω και τίποτα λιγότερο. Και ας θυμόμαστε πάντα: το Σύνολο είναι καλύτερο από το όλο.

11. ΠΕΡΙΛΗΨΗ.

Τα συνταγματικά δικαιώματα αποτελούν το στολίδι των σύγχρονων Συνταγμάτων , έτσι όπως αυτά προβλέπονται και προστατεύονται. Η απόκτησή τους δεν ήταν ούτε εύκολη ούτε γρήγορη , όμως φτάσαμε σήμερα να μιλάμε για θεμελιώδη δικαιώματα με απόλυτο αμυντικό περιεχόμενο έναντι του κράτους και των ιδιωτών και για κρατική αυτοδέσμευση για την εξασφάλιση της άσκησής τους από τους φορείς τους . Το κράτος ενισχύει την επέκταση της τριτενέργειας , ενώ παράλληλα καταδικάζει την καταχρηστική άσκηση των δικαιωμάτων. Στη σύγχρονη όμως πραγματικότητα η σύγκρουση των δικαιωμάτων αυτών είναι καθημερινή και τα αρμόδια όργανα καλούνται να βρουν τις λύσεις ώστε να αποκαθίσταται ομαλά η ισορροπία ανάμεσα στα μέλη του συνόλου. Η «προτίμηση» ενός δικαιώματος με τον ταυτόχρονο περιορισμό ενός άλλου με βάση αντικειμενικά κριτήρια είναι αναγκαίο μέτρο , όπως επίσης σημαντική είναι η σωστή και αντικειμενική ερμηνεία του Συντάγματος με γνώμονα τις ιστορικό-κοινωνικές εξελίξεις . Συνέπεια της σύνθετης αυτής λειτουργίας είναι η άρση των συγκρούσεων και η ενδυνάμωση της κοινωνίας , αφού τα μέλη της μαθαίνουν να ζουν έχοντας δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.

11.1. SUMMARY.

The Constitutional Rights are the jewel of the contemporary Constitutions, according to how they are foreseen and protected by them. Their "Achievement" was not neither easy nor quick, but today we are able to talk about constitutional rights with absolute defensive nature towards the authorities and the other citizens and statal self commitment for ensurement of their exercise from their beholders.

The state accepts the extension of rights to the third parties and condemns the abuse of rights.

Today the conflict of rights is an every day problem and the authorities are responsible of finding solutions so that the order is restored amongst the members of the society.

The "preference" of one right with the simultaneous restriction of another based on objective criteria is a necessary measure as well as the importance of the right and objective interpretation of the constitution

As a result of this complex procedure are the abrogation of conflicts and the increasing strength of the society since its members learn to live having both rights and obligations.

12. ΛΗΜΜΑΤΑ.

Θεμελιώδη δικαιώματα	:	Fundamental rights
Συνταγματικά δικαιώματα	:	Constitutional rights
Σύγκρουση δικαιωμάτων	:	Conflict of rights
Περιορισμοί δικαιωμάτων	:	Restrictions of rights
Κατάχρηση δικαιωμάτων	:	Abuse of rights
Προτιμώμενες ελευθερίες	:	Preferred freedoms
Μητρικά δικαιώματα	:	Principal rights
Προσβολή δικαιωμάτων	:	Offense of rights
Ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά δικαιώματα	:	Individual, social, political rights
Αμυντικός χαρακτήρας συνταγματικών δικαιωμάτων	:	Defensive character/nature of constitutional rights
Ισοδυναμία συνταγματικών ελευθεριών	:	Equality of constitutional freedoms
Στάθμιση συμφερόντων	:	Weighting of interests

13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- ☞ Δημητρόπουλος Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα».
- ☞ Μάνεσης , « Συνταγματικά Δικαιώματα, Ατομικές ελευθερίες α΄».
- ☞ Δαγτόγλου Π.Δ., «Ατομικά δικαιώματα Α΄».
- ☞ Χρυσόγονος Κ., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα».
- ☞ Καραγιαννοπούλου Λελούδα Ι., «Σύγχρονη μορφή των ορίων των ατομικών ελευθεριών». (Το Σ 1980/567).
- ☞ Τσάτσος, «Συνταγματικό δίκαιο, θεμελιώδη δικαιώματα γ΄».

- 📖 Ράικος, «Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, θεμελιώδη δικαιώματα τόμος Β΄ τεύχος α΄».

14. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.

1. ΜονΠρΑθ 17115/1988 : Ελευθερία της προσωπικότητας– «Ο τελευταίος πειρασμός».
2. ΣτΕ 22281/2001 : Θρησκευτική ελευθερία- προσωπικά δεδομένα (ταυτότητες)
3. ΑΠ 13/1999 : Ελευθερία επιστημονικής γνώμης (υποθ. Μπαμπινιώτη)
4. ΣτΕ 3545/2002 : Ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα- Ελευθερία του τύπου (υποθ. Τριανταφυλόπουλου Κορκολή)
5. ΔιοικΕφΑθ 2925/2002: Ισότητα μεταξύ των δύο φύλων- Δημιουργική ισότητα